

**І. Іванов,
О. Задоя,**
*кандидат економічних наук, доцент,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро (Україна)*

ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО МАШИНОБУДУВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Анотація

В роботі досліджено економічні механізми стимулювання розвитку високотехнологічного машинобудування України в умовах євроінтеграції. На основі компаративного аналізу визначено ключові фактори, що впливають на конкурентоспроможність галузі, зокрема участь у глобальних ланцюгах доданої вартості, рівень інноваційності виробництва та обсяг інвестицій у переробну промисловість. Обґрунтовано комплекс фінансово-інвестиційних, інноваційно-технологічних, інституційно-регуляторних, зовнішньоекономічних та кадрових механізмів, які можуть прискорити технологічну модернізацію машинобудування. Участь у програмах ЄС («Horizon Europe», «Digital Europe Programme») розглядається як інструмент інтеграції у європейські виробничі мережі. Запропонований підхід спрямований на перехід до експортно-орієнтованої моделі та зростання частки продукції з високою доданою вартістю.

***Ключові слова:** високотехнологічне машинобудування, євроінтеграція, інноваційний розвиток, інвестиційні механізми, глобальні ланцюги доданої вартості, промислова політика, Індустрія 4.0, технологічна модернізація, експортна стратегія.*

Abstract

The paper examines the economic mechanisms for stimulating the development of high-tech mechanical engineering in Ukraine in the context of European integration. Based on comparative analysis, key factors influencing the sector's competitiveness are identified, including participation in global value chains, the level of production innovation, and the volume of investment in the processing industry. A set of financial-investment, innovation-technological, institutional-regulatory, foreign economic, and human capital mechanisms that can accelerate technological modernization of mechanical engineering is substantiated. Participation in EU programs («Horizon Europe», «Digital Europe Programme») is considered as a tool for integration into European production networks. The proposed approach is aimed at transitioning to an export-oriented model and increasing the share of high value-added products.

Keywords: high-tech mechanical engineering, European integration, innovation development, investment mechanisms, global value chains, industrial policy, Industry 4.0, technological modernization, export strategy.

Вступ

Машинобудування традиційно виступає ключовим маркером технологічної зрілості економіки та фундаментом формування конкурентоспроможного промислового потенціалу країни. Для України, яка з 2022 року має статус кандидата на вступ до Європейського Союзу, оновлення та технологічне переоснащення машинобудівної галузі перетворюється з важливого економічного завдання на визначальну умову подальшої інтеграції до європейського ринку. Водночас тривалий процес деіндустріалізації, що бере початок у трансформаційний період 1990-х років, спричинив поступову втрату промислового потенціалу та закріплення сировинної спеціалізації економіки, коли країна переважно експортує продукцію з низькою часткою доданої вартості.

Історичний досвід післявоєнного розвитку провідних країн – Німеччини, Японії, Південної Кореї, Малайзії, Сінгапуру та Китаю – демонструє, що вирішальним драйвером швидкого економічного зростання є своєчасне формування результативної державної промислової політики, де акцент робиться на підтримку і стимулювання переробних галузей, орієнтованих на експорт. У сучасних реаліях Четвертої промислової революції, понад 80 держав, які разом генерують близько 90% світового ВВП, активно вдосконалюють національні індустріальні стратегії [1]. Тому задля відновлення своєї конкурентоспроможності на глобальному рівні Україна має гостру потребу у новому стратегічному баченні розвитку високотехнологічного машинобудування та якісному посиленні інструментів державної підтримки.

Мета

Визначити та обґрунтувати економічні механізми, які забезпечують розвиток високотехнологічного машинобудування України в умовах євроінтеграції, шляхом поєднання фінансово-інвестиційних, інноваційно-технологічних, інституційних та зовнішньоекономічних інструментів для підвищення конкурентоспроможності та інтеграції у європейські ланцюги доданої вартості.

Виклад основного матеріалу

Дослідження стратегічних напрямів розвитку національної економіки свідчить, що машинобудівна галузь посідає важливе місце у структурі державної соціально-економічної політики [2,3]. До початку

повномасштабної агресії росії машинобудування розглядалося як один із драйверів зростання, здатний забезпечувати внутрішній ринок високотехнологічною, інноваційною та екологічно орієнтованою продукцією. Проте фактичний стан розвитку галузі виявив істотний розрив між очікуваними результатами та реальною ситуацією: залученість України до глобальних ланцюгів доданої вартості демонструє значну залежність економіки від імпорту складної техніки та технологій. Це підкреслює необхідність зміни підходів та активізації державної підтримки інвестицій у розвиток переробних і високотехнологічних виробництв.

Компаративний аналіз траєкторій економічного зростання України та Польщі демонструє наочно, як після вступу Польщі до ЄС у 2004 році відбувся перехід до експортно-орієнтованої, інвестиційно-залежної стратегії зростання, тоді як Україна після глобальної фінансової кризи перейшла до споживчо-орієнтованої моделі зростання, що супроводжувалося зниженням інвестиційної компоненти та деіндустріалізацією. Секторальний аналіз виявив, що уникнення деіндустріалізації в Польщі стало основою експортної стратегії країни, на відміну від України, яка після 2008 року зазнала ключового секторального зміщення від обробної промисловості до сировинної орієнтації [4].

Зважаючи на поточний стан машинобудівної галузі в Україні та враховуючи важливість цього сектору економіки для подальшого динамічного розвитку, постає питання якомога швидшої розробки та впровадження економічних механізмів стимулювання розвитку високотехнологічного машинобудування. Серед напрямків відповідних реформ та перетворень можна виділити наступні:

1. Фінансово-інвестиційні механізми

Регресійний аналіз підтверджує, що пряма участь України в глобальних ланцюгах доданої вартості значною мірою залежить від обсягу прямих іноземних інвестицій у переробну промисловість [2]. У цьому контексті першочерговими кроками державної політики мають стати:

- формування цільових інвестиційних механізмів (у тому числі спеціалізованих фондів), спрямованих на підтримку технологічної модернізації машинобудування з акцентом на підприємства, орієнтовані на експорт;

- запровадження податкових преференцій для компаній галузі, що здійснюють капіталовкладення в автоматизацію, цифрові рішення та інтеграцію технологій Індустрії 4.0;

- надання державних гарантій за кредитами підприємствам, які реалізують проекти з імпортозаміщення високотехнологічної продукції.

2. Інноваційно-технологічні механізми

Дослідження інноваційного розвитку країн ЄС та України виявляє значущі розриви між факторами інноваційного розвитку та конкурентоспроможністю національних економік [5]. Для усунення наявних диспропорцій необхідно реалізувати такі напрями:

- створення мережі галузевих центрів інновацій та розробок на базі провідних машинобудівних компаній у співпраці з університетами та науковими установами;

- активізація трансферу технологій від країн ЄС шляхом участі у програмах технічного партнерства, технологічного обміну та реалізації спільних дослідницьких і R&D-проектів;

- вдосконалення механізмів захисту інтелектуальної власності та стимулювання комерціалізації наукових результатів у сфері машинобудування.

3. Інституційно-регуляторні механізми

Правове забезпечення безперервності та узгодженості інноваційного розвитку є необхідною передумовою для просування України на шляху до членства в ЄС. Це вимагає таких дій:

- гармонізації української нормативної бази із стандартами Європейського Союзу у сфері технічного регулювання, стандартизації та сертифікації машинобудівної продукції;

- упровадження принципів європейської промислової політики, включно з механізмами підтримки підприємств високотехнологічного сегменту;

- формування мережі спеціалізованих машинобудівних технологічних кластерів за європейськими моделями, спрямованих на посилення взаємодії між виробниками, постачальниками, науковими установами та органами державної влади.

4. Зовнішньоекономічні механізми

Залучення України до європейських програм підтримки інновацій та цифрової трансформації (зокрема «Horizon Europe» та «Digital Europe Programme»), а також до макрорегіональних стратегій ЄС відкриває нові можливості інтеграції національного машинобудування в європейські виробничо-збутові ланцюги [6]. Серед ключових пріоритетів:

- розширення ринків збуту з орієнтацією на країни Європейського Союзу та збільшення частки високотехнологічної машинобудівної продукції в експорті;

- участь українських машинобудівних підприємств у програмах транскордонного та міжрегіонального співробітництва ЄС;

- формування виробничих партнерств із європейськими компаніями через створення спільних підприємств, технологічних альянсів та розвиток субпідрядних відносин.

5. Кадрові механізми

Рівень зайнятості у промисловості та масштаб виробництва інноваційної продукції суттєво впливають на включення країни до глобальних ланцюгів створення доданої вартості. У зв'язку з цим доцільно реалізувати такі заходи:

- модернізувати систему професійно-технічної освіти, орієнтуючи її на потреби машинобудівної галузі та вимоги Індустрії 4.0;
- розширювати впровадження дуальної освіти за участю підприємств машинобудівного сектору;
- запроваджувати програми реінтеграції для повернення висококваліфікованих інженерних кадрів у галузь..

Набуття Україною статусу кандидата в члени ЄС створює унікальне вікно можливостей для технологічного прориву машинобудування. Європейська Комісія підтримує довгострокове зобов'язання щодо пріоритетизації технологічного розвитку в промисловості, використовуючи механізми промислової, науково-технологічної та інноваційної політики. Водночас аналіз торговельного балансу ЄС показує зростаючий дефіцит торгівлі високотехнологічними товарами, особливо з азійськими країнами, що створює потенційний попит на альтернативних європейських постачальників.

Для України це означає можливість інтеграції в європейські виробничі мережі шляхом розвитку виробництва кінцевої продукції машинобудування, а не лише постачання комплектуючих. Калібрування моделі зростання України за прикладом Польщі вимагає переходу до експортно-орієнтованої стратегії з акцентом на машинобудування та збільшення частки експорту з високою доданою вартістю.

Висновки

Розвиток високотехнологічного машинобудування України в умовах євроінтеграції потребує комплексного підходу, що поєднує фінансово-інвестиційні, інноваційно-технологічні, інституційно-регуляторні, зовнішньоекономічні та кадрові механізми стимулювання. Критичними умовами успіху є: залучення прямих іноземних інвестицій у переробну промисловість, стимулювання інноваційних процесів, адаптація законодавства до стандартів ЄС, активна участь у європейських програмах співробітництва та розвиток кадрового потенціалу галузі.

Досвід успішних європейських країн демонструє, що уникнення деіндустріалізації та розвиток експортно-орієнтованого машинобудування є ключем до економічного зростання та конкурентоспроможності. Для України євроінтеграційний процес має стати каталізатором технологічної

трансформації машинобудування, що дозволить вийти із сировинної пастки та посісти гідне місце в європейських ланцюгах доданої вартості.

Список використаних джерел

1. Кістерський, Л. (2024). Інтеграційний потенціал промислового комплексу України. Економічний простір, (190), 192-197. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-35>
2. Миценко, В. І. (2024). Вплив участі України в глобальних ланцюгах створення вартості на конкурентоспроможність національної економіки. Економічний вісник Донбасу, (4(78), 39-48. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2024-4\(78\)-39-48](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2024-4(78)-39-48)
3. Husieva, N., Maliarenko, K., & Lymar, O. (2024). Priority sectors and industries of the Ukraine's economy: transformations during the war. Human Geography Journal, 36, 75-82. <https://doi.org/10.26565/2076-1333-2024-36-07>
4. Kamyshnykova, E. (2024). Calibrating Ukraine's Growth Model: How Can Ukraine Emulate Poland's Growth?. Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe, 27(3), 191-216. <https://doi.org/10.18778/1508-2008.27.27>
5. Viktoriia Strilets, Liudmyla Franko, Mariia Dykha, Maksym Ivanov and Larysa Rybina (2024). The influence of innovative development in the EU countries and Ukraine on the competitiveness of national economies: A comparative analysis. Problems and Perspectives in Management, 22(2), 1-16. doi:10.21511/ppm.22(2).2024.01
6. Данилишин Б.М. (2024). Управління просторовим відновленням та розвитком громад і регіонів України: стратегічні пріоритети та європейський вектор. Регіональна економіка, 114 (4), 5-11. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-4-1>